

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Çalıştayı

7 Mayıs 2011 Konya

İnşaat sektörü, birbirinden riskli iş kalemlerini barındıran, risklerin projeden projeye farklılık gösterdiği bir sektör olup, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin en fazla önemsenmesi gereken sektörlerin başında yer almaktadır. Yılda resmi rakamlarla yaklaşık 350 işçinin yaşamını yitirdiği inşaat sektörü, toplam istihdamdaki payının neredeyse üç katı oranında toplam ölümlü kazalarda paya sahiptir. Aynı şekilde ölümlü kazalarda olduğu gibi, sürekli iş göremezlikle sonuçlanan kazalarda da madencilik iş koluyla ilk sıralarda yer almaktadır.

İnşaat sektöründe çalışan işçilerin büyük bir kısmı vasıfsız ve eğitimsiz olup, eğitim faktörü her zaman geri planda kalmaktadır. Ayrıca sektörün bir tarafını oluşturan işverenler, mühendisler, müteahhitlerin büyük çoğunluğu açısından işçi sağlığı ve iş güvenliği baret ve emniyet kemeri gibi basit kişisel koruyucular olarak algılanmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında bilimsel olarak yapılan çalışmaların, şantiyelere yansımaları aynı ölçüde olamamaktadır.

İMO Konya Şubesi tarafından düzenlenen bu çalıştayı amaçları 21-23 Ekim 2011 tarihleri arasında Çanakkale de yapılacak olan 3. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumuna hazırlıktır. Bu çalıştay ile inşaat sektöründe işçi sağlığı ve iş güvenliği konusuna dikkatlerin çekilmesinin yanı sıra, bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların kamuoyu ile paylaşılması, bu konuda çalışma yapan akademisyenler ile uygulamacıların bir araya getirilmesi, meslek odaları ve işçi sendikalarının konuyla ilgili bilgilendirilmesi ve genç uygulamacılar ile akademisyenlerin konuya ilgi duymaları amaçlanmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin temel insan hakkı olduğu gerçeğinden hareketle, meydana gelen iş kazalarının nedenleri, alınması gereken önlemler, bu konuda yapılan güncel bilimsel çalışmalar, uygulamalardan örnekler ile bu alandaki bilgi ve bilinç düzeyini artırmak ve iyileştirici önlemleri tartışmak için verimli bir ortam yaratılması hedeflenmektedir.

İnşaat Sektöründe Kazalar ve Güvenlik Tedbirleri

Alt Başlıklar:

- İnşaat sektöründeki kazalarının nedenleri
- İş kazalarında belgelendirme ve belgelendirmenin önemi
- İnşaat sektöründeki kazalarda ölüm riski
- İş kazalarına karşı eğitim
- İnşaat sektöründe kazalara karşı alınacak güvenlik tedbirleri

Katılımcılar:

Moderatör : Prof. Dr. Ali Okatan (*Karatay Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekanı*)

Raportör : Rifat Yüzbaşıgil (*İMO Konya Şube Sekreter Üye*)

Doç. Dr. Osman Nuri Çelik (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Onüçyıldız (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Arş. Gör. Dr. Cenk Budayan (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Ali Sönmez

Tahir Topaloğlu

Mustafa Güven (*Yardımcı Beton*)

M. Akif Aldur (*Komyapı*)

Dr. Hüsnü Murat Kaya (*İl Sağlık Müdür Yardımcısı*)

Ercan Karataş

Osman Derin

Erkan Parlak (*Akşehir*)

Mustafa Yavuz (*Ereğli*)

Mustafa Konurer (*Seydişehir*)

İnşaat Sektöründe Kazalar ve Güvenlik Tedbirleri

İş Kazası ve İş Kazasının Tanımı

İş kazalarının, tanımı yapılmadan önce bilinmesi gereken iki önemli kelime "Olay"ve "Kaza"dır.

Olay: Kazaya neden olan veya olma potansiyeli durum,

Kaza: Ölüme, hastalığa, zarara ya da diğer kayıplara yol açan istenmeyen olay olarak tanımlanabilir.

İş kazaları bu iki kavrama bağlı olarak çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Genel anlamıyla iş kazaları, insanların çalışma yaşamlarında karşılaştıkları ve çeşitli kayıplara neden olan olaylardır. Ancak, iş kazasının tanımı bu konuda uzman değişik kurum ve kuruluşlar tarafından aynı anlamı taşıyan farklı cümlelerle yapılmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Ansiklopedisinde yapılan tanıma göre " İş Kazası", belirli bir zarara ya da yaralanmaya neden olan beklenmeyen ve önceden planlanmamış bir olaydır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise iş kazasının tanımını, "Önceden planlanmamış, çoğu kez kişisel yaralanmalara, makinelerin, araç ve gereçlerin zarara uğramasına, üretimin bir süre durmasına yol açan bir olaydır." şeklinde yapmaktadır.

İnşaat Sektöründeki Kazalarının Nedenleri

İş Kazalarının Genel Nedenleri

İş kazaları genellikle ortam koşullarında, tasarım hataları ve sistem aksaklıklarından insan faktörüne ait yetersizliklerden, eğitim ve denetim eksikliğinden ya da bütün bu faktörlerin etkileşiminden ortaya çıkabilir denmektedir. Bu etkenleri iki ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar işyerlerindeki güvensiz durumlar ve çalışanların yaptığı güvensiz davranışlardır.

Güvensiz durumlar işyerindeki fiziksel koşullarla ilgilidir. Kazaları önlemeye yönelik fiziksel tedbirlerin alınmasıyla giderilebilirler. Bu nedenle daha çok işveren açısından önem taşımaktadır. Güvensiz davranışlar ise kişisel davranışlarla ilgilidir ve çalışanlar açısından önem taşımaktadır.

İş kazalarının genel nedenleri:

- İş Bilinçsiz Yapmak
- Dalgınlık ve Dikkatsizlik
- Makine Koruyucularını Çıkarmak
- Tehlikeli Hızla Çalışmak
- Görevi Dışında İş Yapmak
- İş Disiplinine Uymamak
- İşe Uygun Makine Kullanmamak
- Yetkisiz ve İzinsiz Olarak Tehlikeli Bölgede Bulunmak
- Kişisel Koruyucuları Kullanmamak
- Güvensiz Çalışma Yöntemi
- Güvensiz ve Sağlıksız Çevre Koşulları
- Topraklanmamış Elektrik Makineleri

- İşe Uygun Olmayan El Aletleri
- Kontrol ve Testleri Yapılmamış Makineler
- Tehlikeli Yükseklikte İstifleme
- Kapatılmamış Boşluklar
- İşyeri Düzensizliği
- Koruyucusuz Makine ve Tezgâhlar

İş Kazaları İnşaat Sektörünün Hangi Dalında Yoğunlaşmaktadır

Tablo 1 - 1989–2003 yılları arasında incelenen iş kazası dosyalarına göre ortaya çıkan ana kaza tipleri

Kaza Tipi	Ölüm		Yaralanma		Toplam	
İnsan Düşmesi	39	%72,1	37	%47,4	76	%57,7
Malzeme Düşmesi	1	%1,9	8	%10,3	9	%6,8
Malzeme Sıçraması	0	%0,0	6	%7,6	6	%4,5
Toprak Kayması	2	%3,7	2	%2,6	4	%3,0
Yapının Kısmen veya Tamamen Göçmesi	2	%3,7	3	%3,8	5	%3,8
Elektrik Çarpması	4	%7,3	7	%9,0	11	%8,3
Patlayıcı Madde Kullanım Kazaları	1	%1,9	1	%1,3	2	%1,5
Yapı Makinesindeki Kazalar	1	%1,9	2	%2,6	3	%2,3
Makine veya Tezgaha Uzuv Kaptırma	0	%0,0	6	%7,7	6	%4,5
Malzeme Altına Uzuv Sıkıştırma	1	%1,9	1	%1,3	2	%1,5
El Aleti İle Ele Vurma	0	%0,0	1	%1,3	1	%0,8
Sivri Uçlu Keskin Kenarlı Cisimle Yaralanma	0	%0,0	2	%2,6	2	%1,5
Şantiye İçi Trafik Kazası	2	%3,7	2	%2,6	4	%3,0
Diğer Tip Kazalar	1	%1,9	0	%0,0	1	%0,8
Toplam	54	%100,0	78	%100,0	132	%100,0

İnşaat Sektöründeki Kazalarda Ölüm Riski

İş kazası istatistikleri incelendiğinde, iş kazalarını önlemenin insan hayatı açısından önemli bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Özellikle inşaat iş kolu yakından incelendiğinde, en fazla kazanın burada meydana geldiği görülmektedir. Dünyada yılda 125.000.000'dan fazla iş kazası yaşanmakta ve bunların 220.000'i ölümlle sonuçlanmaktadır. 10.000.000 çalışan da sakat kalmaktadır.

Gelişmiş sanayi ülkelerinde her yıl on çalışandan birisi iş kazası geçirmekte, bu oran bazı iş kollarında üçte bire yükselmektedir.

ABD ve Japonya Gibi Gelişmiş Ülkelerdeki İş Kazaları

İnşaat sektörü, dünyanın hemen her yerinde en çok ölümlü iş kazasının görüldüğü sektörlerden biridir. ABD'de işgücünün %5'i inşaat sektöründe çalışırken, görülen iş kazası sonucu ölümlerin %15'i inşaat sektörüne aittir. Japonya'da ise iş gücünün %10'u inşaat sektöründe çalışmakta, oysa görülen ölümlerin %42'si inşaat sektöründe görülmektedir. İstatistiklerin de gösterdiği gibi, en yüksek ölüm oranları, inşaat sektörüne aittir.

Ülkemizde Görülen İş Kazaları

Ülkemizde gözlemlenen iş kazaları; Sosyal Sigortalar Kurumu istatistik yıllıkları incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. 1998-2002 yılları arası istatistikler incelendiğinde ve günde 8 saat, yılda yaklaşık 300 gün çalışıldığı kabulüyle, inşaat sektöründe;

Her iş günü yaklaşık 35, her iş saati 4, her 15 dakikada 1 kaza meydana geldiği, her iş günü yaklaşık 2 kişinin sürekli işgörmez duruma düştüğü, inşaat sektöründeki iş kazalarının bir olumsuz özelliği de ölümlle sonuçlanan kaza oranının büyüklüğüdür. Türkiye'de tüm iş kazalarının %1,3'ü ölümlle sonuçlanırken, inşaat sektöründeki iş kazalarının %3,5'i ölümlle sonuçlanmaktadır.

Türkiye'de iş kazası istatistikleri; SGK tarafından tutulmaktadır. Kurumun 2004 yılı sonu itibari ile açıkladığı istatistiklere göre, işyeri ve sigortalı sayıları tablolarına bakıldığında toplam 850.920 işyerinin 100.415 tanesinin inşaat iş kolunda faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu iş yerlerinde çalışan toplam 6.181.251 sigortalıdan, 752.136 kişinin inşaat işkolunda çalıştığı görülmektedir. Yine 2004 yılında hazırlanmış olan iş kazaları ve meslek hastalığı istatistiklerine göre toplamda 83.830 iş kazasının olduğu ve 10 adet de meslek hastalığının tespit edildiği anlaşılmaktadır. Bu iş kazaları içinden 8.106 tanesi inşaat iş kolunda meydana gelmiştir. Toplam iş kazası ve meslek hastalıkları içinde 1.693 olay sürekli işgörmezlikle sonuçlanmış; bunların da 349 tanesi inşaat iş kolunda yaşanmıştır. Benzer şekilde toplamda 843 olay ölümlle sonuçlanmış ve bu olayların 263'ü inşaat iş kolunda gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde ortaya çıkan tabloda, inşaat iş kolunda çalışan sigortalı işçilerin, toplam sigortalı işçi sayısının %12'sini oluşturduğu görülmektedir. Rapor edilen iş kazaları içerisinde ise, inşaat iş kolunda meydana gelen kazaların oranı %10'dur. Ölümlle sonuçlanan kazalardan %31'i ve sürekli işgörmezlikle sonuçlanan kazalardan %21'i de yine inşaat iş kolunda gerçekleşmiştir.

İş Kazalarına Karşı Eğitim

Yapılan araştırmalarda iş kazalarının oluş sebebinin %90'ının insan faktöründen, geriye kalan %10' luk faktörün ise araç ve gereç hatalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu da iş kazalarının önlenmesinde eğitimin ne kadar önemli bir husus olduğunu ortaya koymaktadır. İş kazalarının önlenmesine yönelik eğitim çalışmaları kısa, orta ve uzak vadede yapılacak işler olarak sıralanabilir.

Kısa vadede yapılacak eğitim çalışmaları

İlgili meslek kuruluşlarınınca gerek yazılı ve gerekse görsel basında iş ve işçi güvenliği ile ilgili kamuoyu oluşturulmalıdır.

İşin uzmanlarınca hazırlanmış iş ve iş güvenliği ile ilgili, işçilerin kolaylıkla anlayabileceği, basit şekillerde bezenmiş açıklayıcı el ilanları hazırlanmalı, bu el ilanları yapı denetim firmaları aracılığı ile tüm şantiyelere dağıtılmalıdır. Bu el ilanları ilgili şantiyelerin şantiye sorumlularınca çoğaltılıp, ilgili taşeronlara tebellüğ edilmelidir. Gerek şantiye sorumluları ve gerekse yapı denetim firmaları bu el ilanlarının anlaşılması ve içeriğinin uygulanması için sorumlu oldukları inşaatlarda gerekli çalışmaları itina ile yapmalıdırlar.

Orta vadede yapılacak eğitim çalışmaları

17.Aralık.2009 Tarihli Resmi Gazete 27435 Sayı ile yayınlanarak yürürlüğe giren İmar Kanununda 28.Madde gereği 01.Ocak.2012 tarihinden itibaren “yetki belgeli usta” çalıştırılması zorunlu kılındığından; sıhhi tesisat, kalorifer, havalandırma ve klima gibi mekanik tesisatlar ile zayıf-kuvvetli akım telefon ve asansör gibi elektrik tesisatları, kalıp, demir, duvar, sıva, alçı, boya, su yalıtımı, izolasyon, çatı ve tenekecilik gibi yapım işlerinde çalışacak ustalar yetki belgesi bulundurmaları gerekliliği doğmuş, belgesiz usta çalıştırılmaması istenmektedir.

Yine aynı kanunun Madde 4 – 3194 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir. Geçici madde 13’de;

Geçici Madde 13 – Bu maddenin yürürlüğe girmesinden sonra inşaat, tesisat, elektrik, sıva ve benzeri branşlarda yetki belgesi almak isteyenlerde, hangi branşta iş yaptıklarını belgeleyenlere usta olduklarını gösterir geçici yetki belgesi verilir. Bu belgeler 01.01.2012 tarihinden itibaren sürekli yetki belgesine dönüştürülür.”

Yetki belgesi alacak ustalara iş ve işçi güvenliği ile ilgili, yine işin uzmanlarınca hazırlanmış kısa programlı eğitime tabi tutulmalı ve bu eğitim programına dâhil olan ustalara yetki belgesi verilmelidir.

Uzun vadede yapılacak kaza önleme çalışmaları

Uzun vadede yapılacak işler bütün ağır işlerde çalışan işçileri kapsamalı, tamamen Çalışma Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülebilecek çalışmalar olmalıdır. Bu bakanlıklarca yürütülecek çalışmalarla, iş kazalarının dünyada kabul görmüş kaza önleme yöntemleri kullanılarak, iş kazalarının minimize edilmesi sağlanmalıdır. Dünyada kabul görmüş iş kazası önleme yöntemleri ise; Psikoteknik yöntem ve Ergonomi yöntemi olarak sıralanabilir.

İnşaat Sektöründe Kazalara Karşı Alınacak Güvenlik Tedbirleri

İnşaat sektöründe tecrübelerle elde edilmiş ve uygulanması hayati önem taşıyan güvenlik tedbirleri aşağıya sıralanmıştır. Bu tedbirleri;

- İnşaat öncelikle ihataya alınmalı, inşaata giriş ve çıkışlar denetim altına alınmalıdır.
- İnşaatin uygun kısımlarına işçi ve iş güvenliği ile ilgili tabelalar asılmalıdır. Asılan tabelalar işçilerin kolaylıkla görebileceği ve algılayabileceği boyutlarda olmalıdır.
- Büyük çaplı iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili işin büyüklüğüne göre işçi ve iş sağlığı uzmanı / uzmanları çalıştırılmalıdır.

- Şantiyelerde işçi ve iş güvenliği ile ilgili tüm malzemeler bulundurulmalı, kullanılacak malzemeler ergonomik ve kullanılabilir olmalıdır.
- Şantiyelerde gerekli sağlık gereçleri herkesin kolaylıkla ulaşabileceği yere / yerlere konmalı ve bu sağlık gereçleri ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte olmalıdır.
- İşyeri ilan tahtası veya panosuna, işyerinin muhtelif kısımlarına asılmış bulunan ve asılacak olan işçi sağlığı ve iş güvenliği kuralları işçilere okutturulmalı ve bu kurallar uymaları sağlanmalıdır.
- İşyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda alınmış bulunan tüm tedbirler tam olarak uygulanmalıdır. İşyeri sorumlusu ve ilgilileri tarafından, zaman zaman işçilere bilgilendirmeler yazılı ve sözlü olarak yapılmalıdır.
- Şahsa verilen görevi, tarif edildiği şekilde yaptırılmalı, şahsın kendi işinizden başka bir işe karışmasına izin verilmemelidir. İşyerinin muhtelif yerlerine, çeşitli maksatlar için asılmış bulunan uyarı levhaları tek tek okutturulmalı ve bu levhalardaki uyarılara muhakkak uymaları sağlanmalıdır.
- Uyarı levhalarının yerleri ilgili ve sorumluların haberi ve izni olmadan değiştirilmemelidir. İşin gereği olarak işçiye verilen kişisel koruyucuları, örneğin; baret, emniyet kemeri, lastik çizme, gözlük, ...vs.yi devamlı olarak kullanması sağlanmalıdır. İşçi bu malzemeleri eskitir, kırar veya kaybederse amirine haber vererek ve izin alarak ambardan yenisinin alınması sağlanmalıdır. İşin gereği ve kendi can güvenlikleri için çok lüzumlu olan koruyucuları almadan işbaşı yaptırılmamalıdır.
- Düşme ve kayma tehlikesi olan ve üç metreden daha yüksek, kısımlarda çalışırken muhakkak surette güvenlik kemeri taktırılmalıdır. Güvenlik kemerinin halatı kısa geldiği takdirde, ambardan kendir halat alınmalı ve bunu güvenlik kemerinin kancasına sıkıca bağladıktan ve ilave kendir halatın diğer ucunu yine sağlam bir yere tutturduktan sonra çalışmaya başlatılmalıdır.
- Şahsa verilen kişisel koruyucu malzemelerini iyi ve temiz bir şekilde kullanımı, muhafazası sağlanmalıdır. Şahsa verilen kişisel koruyucu malzemeleri kaybetmemeleri için icabında ambara teslim ettirilmelidir.
- Aynı işyerinde çalışan işçilere, diğer işçileri kazaya uğratmayacak şekilde çalışmalarını gerektiği hatırlatılmalıdır. İşyerinde çalışıldığı sürece sivri uçları veya keskin kenarları bulunan malzeme ve artıkları, gelişi güzel atmamalı ve ortalıkta bulundurulmamalıdır.
- İşyerinde çalışıldığı sürece kazaya sebep olacak veya çalışanları tehlikeli durumlara düşürecek şekilde malzeme istif ettirilmemeli ve araçları gelişi güzel yerlere bırakılmamalıdır.
- Cam, saç ve çimento harçlı levhalardan yapılmış veya eskimiş, yıpranmış ve dayanıklılığı azalmış çatılarda çalışacağı zaman ilk önce işyerindeki ilgili sorumlularından çatı merdiveni temin edilmeli ve buralarda tam güvenlik sağlanmadıkça çalışılmamalıdır.
- İnşaat süresince, betonarme merdiven ve sahanlıkların boşluk taraflarına ahşaptan, sağlam şekilde korkuluk yapılmalıdır. Bu korkuluklar esas korkuluk yapılıncaya kadar sökülmemelidir.
- İnşaatın veya işin yürütümü sırasında yapılan geçitlere sağlam şekilde korkuluk yapılmalı ve bu korkulukları geçit sökülünceye kadar sökülmemelidir.

- Tavan veya döşemelerdeki çeşitli maksatlar için bırakılan boşluk ve deliklere (örneğin; Asansör, aydınlık... vs. boşluğu) korkuluk yapılmalı veya bu deliklerin üstlerini geçici bir süre için uygun şekilde kapatılmalıdır. Korkuluk veya kapakları işyeri ilgili sorumlularının haberi ve izni olmadan sökülmemelidir.
- İnşaatin kenarında, boşluk veya delik civarında korkuluk veya kapak yok ise herhangi bir nedenle gezilmesine, bunların yanında oturulmasına ve yatılmasına izin verilmemelidir.
- İşyerinde şaka yapılmaması sağlanmalıdır.
- Kuvvetli rüzgâr olan kısımlarda yetkili ve sorumluların izni ve haberi olmadan çalışılmasına izin verilmemelidir.

şeklinde sıralayabiliriz. Unutulmamalıdır ki her iş yerinin kendine özgü ve o iş yerine uygun bir çalışma prensibi olacağından, iş yerinin özelliğine göre alınacak güvenlik tedbirleri de farklılık arz edecektir.

OHSAS Standardı

- OHSAS 18001: İş Sağlığı ve Güvenliği Değerlendirme Serisi – İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Spesifikasyonu
- OHSAS 18002: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri – OHSAS 18001 Uygulama Rehberi

OHSAS 18001, organizasyonların iş sağlığı ve güvenliği risklerini kontrol etmek ve performanslarını geliştirmek amacıyla İngiliz Standartları Enstitüsü - BSI (British Standards Institution) tarafından geliştirilen, tüm dünyada kabul görmüş ve risk değerlendirmesine dayalı bir yönetim sistemidir. OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri standardının asıl amacı önleyici olmasıdır. Bununla beraber sistem her ne kadar önleyicilik üzerine kurulmuşsa da, gerekli kontrol mekanizmalarını, düzeltici faaliyetleri ve geri besleme mekanizmalarını da içermektedir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinde Hukuki Süreç ve Hukuki Sorumluluklar

Alt Başlıklar:

- İşçi Sağlığı ve iş güvenliği konusunda işverenin yükümlülükleri
- İş kazalarından doğan hukuki ve cezai sorumluluklar

Katılımcılar:

Moderatör : Ali Çınar (*İMO Konya Şube Başkanı*)

Raportör : Dr. Nebi Özdöner (*İMO Konya Yönetim Kurulu Üyesi*)

Faruk Ulular (*İMO Konya Sayman Üye*)

Cengiz Erpolat (*İMO Konya Yönetim Kurulu Üyesi*)

Doç. Dr. M. Hakan Arslan (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Martı (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Arş. Gör. Alpaslan Köroğlu (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Arş. Gör. Nuri Pekçetin (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Arş. Gör. Ali Ekin (*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi*)

S. Metin Temiz (*Selçuk Üniversitesi Yapı İşleri Daire Başkan Yardımcısı*)

Av. Hasan Eroğlu (*Konya Büyükşehir Belediyesi Hukuk Bürosu*)

Av. Ayşegül Ekin (*Konya Barosu*)

Uzman Dr. Murat Öksüz (*SSK*)

Özlem Altıok

Mustafa Yalçın

Hayati Gençer

Murat Uğur

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda İşverenin Yükümlülükleri

İşyerlerinde sağlık ve güvenlik uygulamalarının sorumluluğu işveren ve işçilere aittir. Meydana gelen iş kazalarının veya meslek hastalıklarının sonuçları gerek maddi ve gerekse manevi yönden işçi ve işveren tarafından paylaşılmaktadır.

Hukuk sistemimiz içerisinde birçok kanun, tüzük ve yönetmelik, işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin yasal düzenlemeler getirmektedir. Söz konusu yasal düzenlemeler işverenlere işçisini gözetme, olası iş risklerine karşı işçisini bilinçlendirme ve eğitim görevi, işçilere de işyerinde alınan sağlık ve güvenlik önlemlerine riayet etme görevi yüklemektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin insani boyutunun yanında ekonomik boyutu da vardır. Meydana gelen iş kazaları ve meslek hastalıkları işçi, işveren ve ülke bakımından büyük ekonomik kayıplara yol açmaktadır.

İş kazası ve meslek hastalıkları işçiyi, üretimden doğan kazançtan yoksun bırakmaktadır. İşçinin gelirinde azalma olabileceği gibi, işsiz kalma tehlikesi de ortaya çıkmaktadır. İşçinin malul kalması veya ölmesi de mümkündür. Bu durumda işçinin geride kalan ailesi çekilen manevi ızdırabın yanında, gelirin azalması veya tümünden bitmesi ile geçim koşullarında önemli ölçüde zorlanacaktır. Bu nedenle iş kazası ve meslek hastalığı sadece işçiye zarar vermemekte, onun desteğine muhtaç çok daha geniş bir kitle açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

İşveren yönünden iş kazası ve meslek hastalıkları kalifiye işçi kaybı, maddi hasar, üretim ve malzeme kaybı, çalışanların moralinin bozulması, verimin düşmesi, işyerinin kötü reklamı gibi olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Ülke ekonomisi yönünden ise iş kazaları ve meslek hastalıkları insan, milli servet ve işgücü kaybıdır.

Hukuksal Açıdan İş Kazası Kavramı

Hukuk sisteminde iş kazası tanımlanırken, çalışanın korunması amacıyla, işle ilişkili olan ve çalışana zarar veren olayların iş kazası kapsamına alınmasına çalışıldığı görülmektedir.

İşyerinde işveren adına hareket eden ve işin ve işyerinin yönetiminde görev alan kimselelere işveren vekili denir. İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı muamele ve yüklemelerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur.

Yargıtay iş yerinde meydana gelen her kazayı iş kazası olarak adlandırmaktadır.

Bu kanunda işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanır.

İşveren vekilliği sıfatı, işçilere tanınan hak ve vecibeleri ortadan kaldırmaz. Bir işverenden belirli bir işin bölümünde veya eklentilerinde iş alan ve işçilerini münhasıran o işyerinde ve eklentilerinde çalıştıran diğer bir işverenin kendi işçilerine karşı o işyeri ile ilgili ve bu kanundan veya hizmet akdinden doğan yüklemelerinden asıl işveren de birlikte sorumludur.

“Sigortalı” kavramı, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nda açıklanmıştır. Kanun’un 2.maddesinde “bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar” hükmü bulunmaktadır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda İşverenin Görevleri

1. Mevzuat hükümlerini uygulama ve iş güvenliği tedbirlerini alma görevi
2. İşçileri eğitime görevi
3. İşverenin denetim görevi
4. İşçileri alınacak güvenlik önlemlerine uymaya zorlama görevi

İş Kazalarından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar

İhmal, unutkanlık, dikkatsizlik ve tedbirsizlik gibi özensiz davranışlara bağlı olarak işyerindeki sağlık ve güvenlik önlemlerine riayet edilmemesi veya alınan tüm önlemlere, gösterilen dikkat ve ihtimama rağmen beklenmeyen nedenlerle meydana gelen iş kazaları, ölüm, yaralanma gibi sonuçlarıyla maddi ve manevi zararlara yol açan istenmeyen olaylardır.

Gerek maddi, gerekse manevi zararla sonuçlanan her olayda olduğu gibi hukuk, kayıpların olayın sorumlusu veya sorumluları tarafından tazminini istemektedir. Kaza olayı ölüm veya yaralanma gibi sonuçlar doğurmuşsa, tazminat sorumluluğu dışında, bir de ceza hukuku alanında sorumluluk ortaya çıkmaktadır.

Kural olarak işçinin uğradığı maddi zararın Sosyal Sigortalar Kurumunca karşılanması gerekir. Bu nedenle işveren ancak işçi veya yakınlarının SSK'ca karşılanmayan zararlarını ödemek zorundadır. Ayrıca, iş kazası veya meslek hastalığından dolayı zarara uğrayan işçi, işveren ve diğer sorumlulardan manevi tazminat isteyebilir.

A. İş Kazasında Kusur

İşçinin uğradığı zararlardan Sosyal Sigortalar Kurumunca karşılanmayan bölüm için işverenin kusuru önem arz etmektedir. Hukuk sistemi işverenin sorumluluğunu kusursuz sorumluluk ilkesine dayandırmaktadır. İşveren bu sistemde gerek kendisinin gerekse 3. şahısların kusurları bakımından sorumlu tutulmakta, bunlardan kaynaklanan tüm zararları ödemek zorunda bırakılmaktadır.

Kazada zarar gören işçinin kusuru ise, o olayla sınırlı olmak şartıyla kendisine bağlanmakta, meydana gelen zararın SSK tarafından karşılanmayan kısmından, kusur oranının dışında kalan bölümünü talep etme hakkına sahip olabilmektedir. İşveren istihdam eden sıfatıyla diğer işçilerinin kusuru sebebiyle iş kazası sonucu işçinin uğradığı ölüm ve maluliyetten de sorumludur. Kazaya uğrayan işçinin ve diğer işçilerin kusuru bulunmamasına, işveren de gerekli tüm tedbirleri almasına rağmen meydana gelen iş kazasında; sosyal düşünceden kaynaklanan ve 07.03.1957 tarih ve 1/3 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararıyla belirlenen tehlike "risk" sorumluluğu ilkesine göre, işveren hakkaniyete uygun bir tazminatla sorumlu tutulmaktadır.

Tazminat davalarında kusurlar ceza davasındaki kusurlardan farklıdır. Ceza davasında tüzel kişilere kusur verilemediği halde, tazminat davalarında tüzel kişilere de kusur verilebilir. Tazminat davalarında, işveren adına işyerini sevk ve idare eden bütün idarecilerin, sevk ve idareden kaynaklanan bütün kusurları işverenin kusuru olarak mütalaa edilir. Zira bu kişileri atayan bu görevlere getiren işverendir.

İş Kanunu'nun birinci maddesi gereği, işyerinde işveren adına hareket eden, işin ve iş-

yerinin yönetiminde görev alan kimselere işveren vekili denir. İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı muamele ve yüklemlerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur. İş Kanunu'nda işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanacaktır. İşveren vekili sıfatı ile işin ve işyerinin yönetiminde görev alan kişiler, bu görevi işveren adına yürütmektedir. Bu itibarla işveren vekilleri meydana gelen iş kazalarından sorumlu olacaklardır.

İşçiye karşı bu kişilerden işveren sorumludur. Ancak işverenin ödediği tazminatı idarecilerine rücu etme hakkı vardır. Bu konu ayrı bir mahkemede dava konusu olacaktır. Kusurlar kast şeklinde veya taksir şeklinde oluşur. Kast fiilin bilerek yapılması ve sonucunun istenmiş olması şeklinde tarif edilebilir ki, iş kazalarında bu duruma pek rastlanmaz. Taksir, fiilin bilerek yapılması ancak sonucunun istenmemesi durumudur. İş kazalarında kaza sebebi olan alınmamış tedbirler, bu tür suçtu oluşturmaktadır. Tedbirsizlik, dikkatsizlik, talimatlara aykırılık bu tür suçlardandır. Kaza sonucu meydana gelen zarar, kamu düzenini bozucu bir düzeye ulaşmış ise kusurlular hakkında kamu davası açılır.

B. Özel Hukuk Alanındaki Sorumluluk (Tazminat Sorumluluğu)

İş kazaları, sonuçları itibariyle cismani (maddi) ve ruhi (manevi) zararlara neden olmaktadır. Mevzuatımız, iş kazalarının ve buna paralel olarak meydana gelen zararların önlenmesi için işverene önlem alma yükümlülüğünü, çalışanlara ise alınan önlemlere uyma mecburiyetini emreden hükümler ihtiva etmektedir.

- a) Kast
- b) İhmal
- c) Savsama veya kayıtsızlık
- d) Tedbirsizlik

İş kazaları veya meslek hastalıkları sonucu doğacak tazminat davaları, kazanın veya meslek hastalığının ortaya çıkardığı sonuca göre değişmektedir.

1. Maddi tazminat davası

Borçlar hukukunda maddi tazminat davası, işçinin kaza sonunda ölmüş olup olmama durumuna göre iki ayrı şekilde düzenlenmiştir.

- a. İş göremezlik tazminatı
- b. Destekten yoksun kalma tazminatı

2. Manevi tazminat davası

Hukukumuz manevi zararların tazminini de düzenlemiştir. Ancak yasa koyucu, bu tazminatın talebini belli esaslara bağlamıştır. Söz konusu düzenlemenin yapıldığı kanunun 47. maddesinde "Hakim hususi halleri nazara alarak, cismani zarara duçar olan kimseye yahut adam öldüğü takdirde ölünün ailesine manevi zarar namıyla adalete muvafık tazminat verilmesine karar verebilir." hükmü yer almaktadır.

Eğer işçi iş kazası sonucunda hayatını kaybetmiş ise, bu kez ailenin manevi tazminat talep etme hakkı doğmaktadır. Bu tazminatı ölenin eşi (nikahsızlar da dahil olmak üzere)

çocukları, anası, babası, kardeşleri, diğer yakınları talep edebilecektir. Tazminat miktarını dava konusu olayın özelliğine göre hakim takdir edecektir.

3. İşverenin hukuki sorumluluğunun sınırı

İşverenin bir iş kazası karşısındaki sorumluluğu "kusursuz sorumluluk" ilkesine dayandırılmıştır. Böyle olmakla birlikte bu sorumluluğun, sınırsız sorumluluk olarak kabulü de hakkaniyet ilkelerinin dışına çıkılması sonucunu doğuracaktır.

Yasa koyucu işverenin kusursuz sorumluluğunu sınırsız bir sorumluluk olarak kabul etmemiştir. Uğradığı bir zarar karşısında kasıtlı olarak tedaviyi kabul etmeyen birinin, bu tutumu nedeni ile artan zararını talep etmesinin hukuksal bir mantığı yoktur. Zarara uğrayan kişi, kazanın oluşmasında kusurlu bulunmuş ise, kendi kusuru kadar ki zarar bölümünü karşı taraftan talep edemeyecektir.

İşverenin sorumluluğuna getirilmiş olan ikinci sınır, işçinin zararının SSK tarafından karşılanmış olmasıdır. Bu sınırlama zarar kavramının tanımından kaynaklanmaktadır. Zarar kişinin mal varlığında meydana gelecek olan azalmadır. İşçinin bir iş kazasında zarara uğramasını takiben bu mal varlığı azalması herhangi bir nedenle giderilmiş ise bir zarardan bahsetmek mümkün olmayacaktır.

C. Ceza Hukuku Alanındaki Sorumluluk

İşverenlerin, işveren vekillerinin ya da bazı durumlarda işçi statüsünde çalışan kişilerin iş kazaları sebebiyle cezai sorumluluğu doğabilir. Cezai sorumluluktan bahsedebilmek için ortada bir kusurun olması gerekir. İster kasıt, ister taksir olsun kusurun varlığı yeterlidir. Kazaya neden olanlar bakımından ceza hukuku kapsamında bir sorumluluktan bahsedilebilmesi için, kaza olayının ölüm veya yaralanma ile sonuçlanması gerekir.

Türk Ceza Kanunu (T.C.K. md: 455 ve 459), kazaya sebebiyet verilmiş olunmasının koşullarını belirlerken şu unsurlara yer vermiştir; Dikkatsizlik, tedbirsizlik, meslek ve sanatta acemilik, emir ve talimatlara riayetsizlik.

1. İş teftişi sonucunda cezai sorumluluğun ortaya çıkması
2. İş kazası sonucunda cezai sorumluluğun ortaya çıkması

Yapı Denetiminde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Yeri

Alt Başlıklar:

- Yapı denetiminde işçi sağlığı
- Yapı denetiminde iş güvenliği
- Yapı denetiminde işçi sağlığı ve iş güvenliğinde hukuki süreç
- Yapı denetiminde işçi sağlığı ve iş güvenliğinde hukuki sorumluluklar

Katılımcılar:

Moderatör : Yaşar Pişkince

Raportör : Hasan Özgür Yetiştirici (*İMO Konya Şube Üye*)

Ali Kendirici (*İMO Konya Şube Üye*)

Yrd. Doç. Dr. Nail Kara (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Yrd. Doç. Dr. Rifat Sezer (*Selçuk Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*)

Kemalettin Kemaloğlu (*Bayındırlık*)

Vahdettin Özdemir

Avşin Duman (*Akşehir*)

Mehmet Aytekin

Necati Büyükkol

Abdullah Işık

Sibel Dursun

Ali Osman Öner

İhsan Baştoklu

Yapı Denetiminde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Yeri

- Yapı denetiminde işçi sağlığı
- Yapı denetiminde iş güvenliği
- Yapı denetiminde işçi sağlığı ve iş güvenliğinde hukuki süreç
- Yapı denetiminde işçi sağlığı ve iş güvenliğinde hukuki sorumluluklar

Ayrıntılar

Moderatör; açılışı yaparak ana konumuz olan Yapı Denetimindeki İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği hakkında kısa bilgi verdi. Katılımcılara çalışmaya katkılarından ve oturumda bulduklarından dolayı teşekkür etti. Tüm katılımcılar kısa cümlelerle kendilerini anlattılar. Daha sonra moderatör; raportöre alt konu başlıklarını hakkında bilgi vermesi için söz verdi. Raportör alt konu başlıklarını ve İMO Konya Şubesi hakkında oturumu bildirdi. Her katılımcı sırasıyla söz istedi. Moderatör söz isteyen her katılımcıya sırasıyla söz verdi. Müteahhit ve şantiye şefliğinin ayrı ayrı tanımları yapıldı.

01.01.2011 tarihinden itibaren tüm Türkiye genelinde uygulanan Yapı Denetim Kanunu hakkında kısa özet geçildi. Ana konumuz olan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Yapı Denetim Kanunundaki yeri, önemi ve uygulamadaki karşılaşılan sorunlar bir bir irdelendi. Katılımcılar; kanunun pratikteki uygulamalarıyla sahadaki sorunlarından bahsettiler. Oturumda bulunan akademisyenler tarafından konunun eğitim boyutu irdelendi.

Üniversitelerdeki mühendislik eğitimindeki İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği konularının yansımalarından bahsedildi. Konunun birinci tarafı olan resmi kurum Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bu konudaki tebliğlerinden atıflara yer verildi. Daha sonra 4708 sayılı Yapı Denetim Kanunundaki İşçi Sağlığının ve İş Güvenliğinin yeri irdelendi. Ayrıca 4857 sayılı İş Kanununun konuyla ilgili olan noktaları belirtildi. Karşılıklı görüş alışverişinin yaşandığı oturumda her katılımcı kendi mesleki tecrübelerinden bahsetti. Konuya daha önce hazırlık yapan katılımcılar edindikleri bilgileri oturuma sundular.

İnşaat Mühendislerinin konunun dışına itilmelerinin yanlış olacağı ve Bakanlığın uzman olarak belirlediği teknik personelin tanımında İnşaat Mühendislerinin ağırlığının olması söylendi. Bayındırlık Bakanlığının Yapı Denetim firmalarına ait uygulamalarında İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği konusunda ki yaptırımları masaya yatırıldı. Binaların taşıma sistemindeki aksaklıkların giderilmesi ve imalat aşamasındaki güvenlik tedbirlerinin neler olması gerektiği ve bu tedbirlerin Yapı Denetim çerçevesindeki yeri konuşuldu. İnşaat işlerinin projelendirme safhasından tutun da en son İskan'a açılmasına kadar geçen süredeki Yapı Denetim safhalarının konuyla olan bağlantısı anlatıldı. Kurumsallaşmış inşaat firmalarının saha çalışmalarında alınan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği tedbirlerinin küçük işletmelere göre daha özenli olduğu bahsedildi.

Odamız desteğinde açılan demirci, kalıpcı ustalarına sertifikasyon kurslarına aynı zamanda ayrı bir kurs maddesi veya ek konu olarak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin yer almasının Yapı denetimindeki oluşacak iyileştirmelerinden söz edildi. Sonuç olarak yasal zorunluluğunun yanı sıra bu konunun toplumun ve sektörün bilinçlenmesiyle paralellik arz ettiği konuşuldu.

Özet olarak Yapı Denetim elemanlarının, yüklenici firma veya görevlilerinin sorumluluk sınırlarının iyi belirlenmesi gerektiği konuşuldu. Yapı Denetim elemanlarının yasa ile ve-

rilmiş görevinin, yapılarda standartta uygun kalite ve miktarda malzeme kullanıldığını ve kaliteli yapı üretiminin onaylanması, tersi durumlarını tespit edilerek yüklenicilerden bunların düzeltilmesinin istenmesi olduğunu ve düzeltilmemesi durumunda ilgili makamlara bildirmekten mükellef olduğu belirtildi.

Sonuç

3. Gurubun tüm katılımcıları aktif olarak konuyla ilgili olarak bilgi ve tecrübelerini oturma yansıtmışlardır. Ana konu irdelenmiş ve alt konu başlıkları tek tek açıklanmıştır. Yapı Denetiminde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği konusunda başarılı bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Başarılı ve etkin geçen oturum sonunda tüm katılımcılara katılım sertifikası verilmiştir.